

ICS

ADVISEURS

Kerk & Visie

Een strategische kerkenvisie voor een duurzame toekomst van de kerkgebouwen in de gemeente Heemstede

Opdrachtgever
Gemeente Heemstede

Referentienummer
2200234

Datum
21 januari 2022

Auteur(s)
Doriene Bakker, Chantal Pieterse
en Stijn Stevens

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Doel en scope kerkenvisie gemeente Heemstede	3
1.3 Rolverdeling	4
1.4 Aanpak opstellen kerkenvisie	4
1.5 Leeswijzer	5
2. Huidige situatie kerkgebouwen	6
2.1 Overzicht kerkgebouwen	6
3. In stand houden kerkgebouwen	8
3.1 Inhoudelijk	8
3.1.1 Terugloop ledenaantal	8
3.1.2 Plek in de samenleving	9
3.1.3 Duurzaamheid	10
3.2 Aanbevelingen	11
3.2.1 Vergroten benutting en betekenis van kerkgebouwen voor de samenleving	12
3.2.2 Verduurzaming en subsidies	13
4. Herbestemming kerkgebouwen	14
4.1 Inhoudelijk	14
4.2 Aanbevelingen	15
4.2.1 Stappenplan	15
Bijlage 1: Inspiratie - Landelijke voorbeelden	19
Bijlage 2: Overzicht subsidies	23

De inhoud van deze uitgave is eigendom van ICSadviseurs B.V. te Zwolle. Enkel de opdrachtgever waarmee ICSadviseurs B.V. een overeenkomst is aangegaan, heeft een gebruiksrecht voor deze uitgave. De inhoud en omvang van dat gebruiksrecht zijn vastgelegd in de algemene voorwaarden van ICSadviseurs B.V., d.d. december 2008, dan wel in de overeenkomst zoals hiervoor bedoeld. Elk ander gebruik van deze uitgave, door opdrachtgever en of derden is uitgesloten, inhoudende dat niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, via internet, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ICSadviseurs B.V.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland telt meer dan 6.000 kerkgebouwen verspreid door het land. Kerkgebouwen hebben betekenis op verschillende niveaus in de samenleving. Voor de één vervult een kerkgebouw een religieuze rol, voor de ander heeft het een symbolische, culturele of kunsthistorische waarde. Daarnaast zijn kerken vaak beeldbepalend, drager van de sociale structuur of ankerpunten, zowel in fysieke als in emotionele zin. Bovendien zijn kerken interessante vastgoedobjecten. Naast de waardering voor de betekenis van de kerkgebouwen zijn er ook veel zorgen over de toekomst. Ontwikkelingen in de samenleving leiden tot een teruglopend kerkbezoek. De inkomsten van kerkeigenaren dalen en het behoud en beheer van kerkgebouwen komt steeds meer onder druk te staan. Soms leidt dit zelfs tot het sluiten van kerkgebouwen. Tijdelijk gebruik of herbestemming kunnen in dat geval passende oplossingen bieden.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft in 2019-2021 middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten voor het opstellen van kerkenvisies. Een kerkenvisie is een strategische visie op de toekomst van kerkgebouwen. Het stelt eigenaren, overheden en betrokkenen in staat te anticiperen op de toekomst en eventuele komende veranderingen ten aanzien van functie, gebruik en eigendom van kerkgebouwen. Het opstellen van een kerkenvisie gebeurt in dialoog tussen de gemeente, kerkeigenaren, inwoners en erfgoedorganisaties. Het gaat dan over alle kerkgebouwen in de gemeente: monumentaal en niet-monumentaal, nieuw en oud. Voor u ligt de kerkenvisie van de gemeente Heemstede.

De kerkenvisie is vormvrij. Een belangrijk doel is dat partijen met elkaar de dialoog aangaan over een duurzaam toekomstperspectief voor de kerkgebouwen. Dit resulteert in het uiteindelijke document waarin de afspraken, ideeën en eventuele uitwerkingen worden vastgelegd. De ervaring leert dat er verschillende soorten kerkenvisies zijn, variërend van een overzicht als uitkomst tot een proces als uitkomst en combinaties tussen beide¹.

Het is belangrijk om, bij het lezen van de kerkenvisie, in het achterhoofd te houden dat er een verschil is tussen kerkgemeenschappen en kerkgebouwen. Het ministerie heeft dit initiatief genomen tot het opstellen van een kerkenvisie om duurzaam en toekomstbestendig in stand houden van de gebouwen te borgen, omdat deze van betekenis zijn voor iedereen. De invulling van het gebruik van de gebouwen kan hierbij variëren (bijv. behoud in functie als kerk, gedeeltelijk andere functie, herbestemmen).

1.2 Doel en scope kerkenvisie gemeente Heemstede

De gemeente Heemstede heeft deze gelegenheid aangegrepen om in gesprek te gaan met de kerkbesturen, met als doel om elkaar te leren kennen, te weten wat er wel en niet speelt. Om hierop gezamenlijk een visie op de toekomst van kerkgebouwen te ontwikkelen. Hierbij is, op basis van de uitkomsten van de interviews en gezamenlijke bijeenkomsten, gekozen om te focussen op een 'proces als uitkomst'. De kerkenvisie beschrijft handvatten voor zowel het in stand houden als het herbestemmen van kerkgebouwen. Er wordt ingegaan op procedures over wie, wanneer met elkaar in contact treedt en wat men dan van elkaar verwacht.

Momenteel zijn alle kerkbesturen in de gemeente Heemstede gericht op het in stand houden van hun kerkgebouw. Tijdens de 1 op 1 gesprekken en de werksessies zijn drie thema's naar voren gekomen die de meeste aandacht krijgen van de kerkbesturen en de rode draad vormen, wat betreft het in stand houden van kerkgemeenschappen en kerkgebouwen. Dit zijn: terugloop ledenaantal, plek in de samenleving en duurzaamheid. Deze thema's worden nader uitgewerkt in voorliggende rapportage en zijn gericht op het behoud van de kerkgebouwen in hun huidige functie. Omdat herbestemming op dit moment voor de meeste

¹ www.cultureelerfgoed.nl

kerkbesturen nog niet aan de orde is, maar de kerkbesturen en de gemeente wel het belang zien om hier vroegtijdig over na te denken, bevat deze rapportage ook een stappenplan en enkele aanbevelingen voor het herbestemmen van kerkgebouwen. Dit stappenplan is bedoeld als hulpmiddel voor het moment dat dit in de toekomst gaat spelen.

Deze kerkenvisie is een gezamenlijk document, dat door de gemeente en kerkbesturen is opgesteld. De visie is bedoeld om samen te werken aan de toekomst van de kerkgebouwen en haar betekenis voor de samenleving.

De doelstellingen van de kerkenvisie zijn:

- het inrichten van een proces om samen met betrokken partijen te komen tot een integrale kerkenvisie;
- het inventariseren van de opgave;
- het creëren van een goede relatie tussen kerkbesturen en de gemeente;
- duidelijkheid over de rol van de gemeente en de kerkbesturen;
- anticiperen op de toekomst van de kerkgebouwen monumentaal en niet-monumentaal.

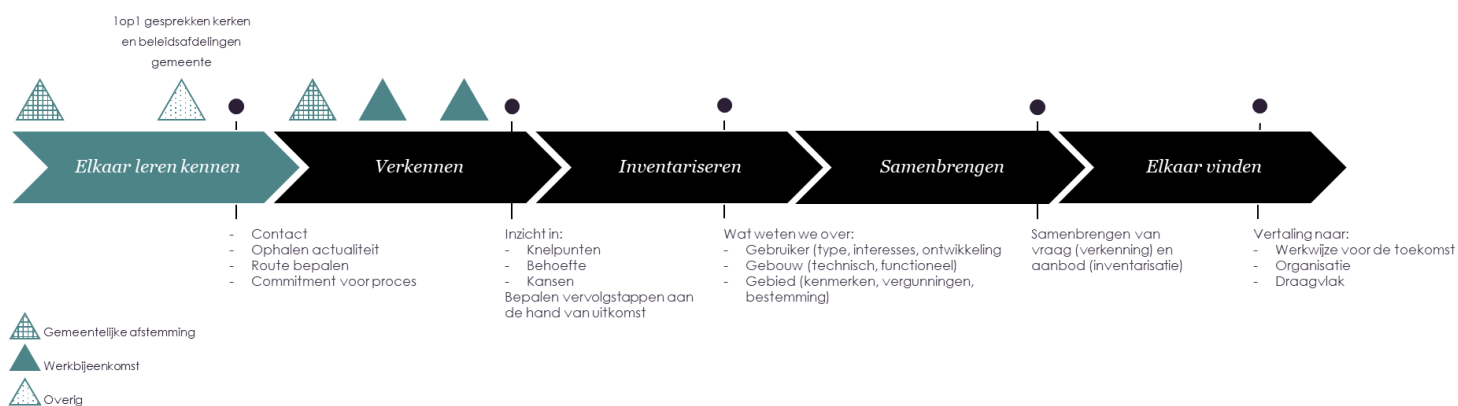
1.3 Rolverdeling

De gemeente heeft het initiatief genomen voor het opstellen van deze kerkenvisie, vanuit haar brede maatschappelijke rol en de brede maatschappelijke betekenis die kerkgebouwen hebben voor haar inwoners. Bij de gemeente komen de verschillende belangen samen: zowel ruimtelijk, economisch, cultureel als sociaal. Daarnaast is de landelijke beweging dat een fors deel van de kerkgebouwen de religieuze functie verliest een maatschappelijke opgave, en daarmee opgave voor de overheid. De gemeente Heemstede ziet haar rol in het proces om te komen tot een kerkenvisie als faciliterend: de gemeente brengt kerkbesturen met elkaar in contact, stelt hen in staat om met elkaar in gesprek te gaan en legt de verbinding met de ambtelijke organisatie bij vragen waarbij de gemeente kan faciliteren (o.a. erfgoed kennis, herbestemming). ICSadviseurs begeleidt dit traject, in opdracht van de gemeente, als onafhankelijke procesbegeleider. De kerkbesturen zijn, als eigenaar en/of gebruiker van de kerkgebouwen, betrokken bij het opstellen van deze kerkenvisie.

De meerwaarde van dit gezamenlijke proces, met als uitkomst de visie, is gelegen in het maatschappelijk belang van de kerkgebouwen zoals genoemd in de inleiding en de zorgen over de toekomst.

1.4 Aanpak opstellen kerkenvisie

Onderliggend document is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de gemeente Heemstede en de kerkbesturen in de gemeente. Het proces kenmerkt zich door vijf fases: *elkaar leren kennen*, *verkennen*, *inventariseren*, *samenbrengen* en *elkaar vinden*.

Alle kerkbesturen zijn door de gemeente geïnformeerd en uitgenodigd om deel te nemen aan dit proces. Naast bureaustudie en periodiek overleg met de gemeente, zijn 1 op 1 gesprekken met de kerkbesturen en gezamenlijke werksessies georganiseerd om de kerkenvisie inhoud te geven. In wisselende samenstelling zijn de volgende kerkbesturen betrokken geweest bij het proces: Parochie Heilige Bavo (Heilige Bavokerk), Parochie Onze Lieve Vrouw Hemelvaart (Onze Lieve Vrouw Hemelvaart), PKN Heemstede/Protestantse Gemeente Heemstede (Oude Kerk), Nederlands Gereformeerde Kerk Heemstede (Petra-kerk), Vereenigde Doopsgezinde Gemeente Haarlem (Kleine Vermaning), 's Herenwegkerk en de Joodse gemeente Noord-Holland Noordwest (Joodse Synagoge). Ook de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek is in het kader van de kerkenvisie uitgenodigd voor een 1 op 1 gesprek.

1 op 1 gesprekken

Aan het begin van het traject zijn 1 op 1 gesprekken gehouden met vertegenwoordigers van 6 kerkgebouwen. Doel van deze gesprekken was driedelig:

- het eenduidig informeren van de kerkbesturen over het proces en de motivatie van de gemeente om met een kerkenvisie aan de slag te gaan;
- commitment van de kerkbesturen voor het proces en betrokkenheid en eigenaarschap voor de kerkenvisie;
- ophalen welke thema's bij de kerkbesturen spelen en relevant zijn voor het proces en de kerkenvisie.

Werksessies

In totaal zijn er drie gezamenlijke werksessies georganiseerd met een afvaardiging van de kerkbesturen en de gemeente Heemstede:

- De eerste werksessie stond in het teken van kennis maken en verkennen. De thema's zoals opgehaald in de 1 op 1 gesprekken zijn toegelicht aan de hand van inspirerende praktijkvoorbeelden, waarna de aanwezigen met elkaar in gesprek zijn gegaan over de thema's.
- De tweede werksessie had als doel verdiepen. Op basis van de eerste uitwerking van de thema's, die over zijn gebleven uit de eerste werksessie, in de concept kerkenvisie is in deze werksessie gekeken naar resultaten, zijn vervolgspraken geformuleerd en is er getoetst of alle thema's voldoende en op de juiste manier aan de orde komen.
- In de derde en laatste werksessie is de definitieve rapportage besproken. Belangrijkste vraag om te beantwoorden in deze werksessie was: 'Een kerkenvisie en dan...'. Daarnaast zijn afspraken gemaakt over het vaststellen en aanbieden van de kerkenvisie.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de kerkgebouwen in de gemeente Heemstede. Hoofdstuk 3 gaat in op het in stand houden van kerkgebouwen en hoofdstuk 4 op het herbestemmen van kerkgebouwen. Deze beide hoofdstukken bevatten een beschrijving van relevante thema's, lokale voorbeelden en aanbevelingen.

2. Huidige situatie kerkgebouwen

Om een beeld te krijgen van de bestaande kerkgebouwen in de gemeente Heemstede is in dit hoofdstuk een overzicht weergegeven van de aanwezige kerkgebouwen en een aantal kenmerken per gebouw.

2.1 Overzicht kerkgebouwen

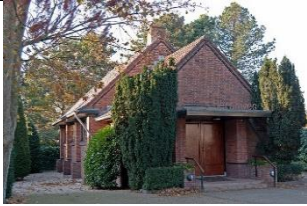

In de gemeente Heemstede staan 8 kerkgebouwen. De Joodse gemeenschap maakt gebruik van een synagoge. De overige gebouwen zijn een kerk.

Er zijn 3 gebouwen met de status rijksmonument, 1 gebouw een gemeentelijk monument en 4 gebouwen zonder monumenten status. Het bouwjaar van de kerkgebouwen varieert van de 17^e eeuw t/m de 20ste eeuw. Een aantal gebouwen beschikt over waardevol interieur/goederen.

Bijna alle gebouwen hebben een religieuze functie. In totaal zijn er 6 denominaties aanwezig in de gemeente Heemstede. De verdeling van de denominaties over de kerkgebouwen is als volgt: 2 protestants, 2 rooms-katholiek, 1 joods, 1 Nederlands gereformeerd, 1 doopsgezind en 1 vergadering van gelovigen. Naast de religieuze functie, is voor een deel van de gebouwen van toepassing dat ook ruimten verhuurbaar wordt gesteld aan derden.

Één gebouw heeft een andere functie gekregen en wordt momenteel ingezet voor de functie overig (zie hoofdstuk 4).

<p>1. Joodse Synagoge Bouwjaar onbekend Geen monumenten status Joods</p>		<p>5. Kleine Vermaning Bouwjaar 1926 Geen monumenten status Doopsgezind</p>	
<p>2. 's Herenwegkerk Bouwjaar 1930 Gemeentelijk monument Vergadering van gelovigen Overige gebruikers: nee Wettelijk eigenaar: Rechtspersoonlijkheid Bezittende Lokaalvereniging Heemstede Waardevol interieur/goederen: nee</p>		<p>6. Onze Lieve Vrouw Hemelvaart (OLV-Hemelvaart) Bouwjaar 1926 Geen monumenten status Rooms-katholiek</p>	
<p>3. Heilige Bavokerk (H. Bavokerk) Bouwjaar 1877-1879 Geen monumenten status Rooms-katholiek Waardevol interieur/goederen: Ja (orgel is rijksmonument)</p>		<p>7. Pinksterkerk Bouwjaar 1957 Rijksmonument Religieuze functie buiten gebruik sinds 2018 Huidige functie: Overig Wettelijk eigenaar: Stichting Stadsherstel Amsterdam Waardevol interieur/goederen: Ja</p>	
<p>4. Petrakerk Bouwjaar 1966 Geen monumenten status Gereformeerd In eigendom van: NGK Heemstede</p>		<p>8. Oude Kerk Bouwjaar 1623-1625 Rijksmonument Protestants Wettelijk eigenaar: Protestantse Gemeente Heemstede Overige gebruikers: ja Waardevol interieur/goederen: ja</p>	

3. In stand houden kerkgebouwen

In dit hoofdstuk worden de drie thema's, zoals opgehaald in de 1 op 1 gesprekken en verder verkend in de werksessies, met betrekking tot het in stand houden van kerkgebouwen nader uitgewerkt. De thema's zijn: terugloop ledenaantal, plek in de samenleving en duurzaamheid. Onderstaand wordt elk thema beschreven aan de hand van de ambitie en behoefte van de kerkbesturen aangevuld met een verdere toelichting op het thema en een lokaal voorbeeld. Bijlage 1 bevat per thema een landelijk voorbeeld. Het hoofdstuk sluit af met aanbevelingen.

3.1 Inhoudelijk

3.1.1 Terugloop ledenaantal

In de gemeente Heemstede merken de kerkbesturen, in lijn met de landelijke ontwikkeling, dat het aantal kerkgangers en de kerkbetrokkenheid afneemt. Dit leidt tot druk op zowel de financiën als de organisatie, en uiteindelijk misschien zelfs het kerkgebouw. Vooralsnog leidt de situatie in Heemstede nog niet tot onhoudbare situaties, maar dit zal op termijn bij een aantal besturen veranderen. Het is duidelijk geworden dat momenteel ieder kerkbestuur voor zich nadenkt over een toekomstbestendige situatie van hun kerkgemeenschap en kerkgebouw.

De ambitie en verwachting van de meeste kerkbesturen in de gemeente Heemstede is om de kerkgemeenschap en het kerkgebouw minimaal de komende 10 jaar in stand te houden. In lijn met deze ambitie is er behoefte om te onderzoeken hoe de druk op de financiën en de organisatie, en daardoor uiteindelijk ook het gebouw, in ieder geval gedurende deze periode, kan worden verlaagd.

Druk op de financiën

De instandhouding van een kerkgemeenschap- en gebouw is onder meer een financiële opgave. De exploitatie van kerkgebouwen bestaat onder andere uit de volgende lasten: onderhoud, energie, verzekeringen, personeel en onderhoud. Tegenover de kosten staan diverse inkomstenbronnen. Dit zijn inkomsten die direct gerelateerd zijn aan het religieuze gebruik (de jaarlijkse kerkelijke bijdrage van kerkleden, collectes, giften en legaten) maar ook inkomsten uit vergoedingen voor uitvaartbijeenkomsten en kerkelijke inzegeningen van huwelijken, verhuur, fondsen, sponsoring en subsidies.

Druk op de organisatie

Kerken en hun kerkgebouwen worden voornamelijk draaiende gehouden door vrijwilligers. De terugloop van het aantal kerkgangers en een afname van de kerkbetrokkenheid leidt ertoe dat op steeds minder mensen een groter beroep moet worden gedaan en dat functies moeilijker te vervullen zijn. Vrijwilligers zijn beperkt inzetbaar qua tijd.

In de bijeenkomsten is gesproken over het thema eigendom en organisatievormen. De kerkbesturen in de gemeente Heemstede geven aan het interessant te vinden om te leren hoe de verschillende kerken georganiseerd zijn en waar het eigendom ligt. Afgesproken is dat dit thema geen specifieke aandacht vraagt in voorliggende kerkvisie, maar dat de kerkbesturen hier naar gelang de behoefte met elkaar ervaringen over uitwisselen.

Druk op de kerkgebouwen

Een gevolg van de druk op de financiën alsmede de organisatie kan zijn dat het niet langer houdbaar is om een kerkgebouw in stand te houden.

Voorbeeld: Stichting Vrienden van de Oude Kerk

De Stichting Vrienden van de Oude Kerk te Heemstede is een vrijwilligersorganisatie. Een kleine groep gepassioneerde mensen, die zich beijvert om geld bijeen te brengen om het doel van de stichting te realiseren. Door middel van acties en evenementen in de ruimste zin van het woord. Bijvoorbeeld door het organiseren van theeconcerten, benefietconcerten en rondleidingen.

De Stichting heeft ten doel de instandhouding van de Oude Kerk aan het Wilhelminaplein te Heemstede en om de kerk blijvend een functie te laten verlenen in het kerkelijk en culturele leven in Heemstede en de regio Kennemerland.

Bron:

<http://kerkpleinheemstede.nl/stichting-oude-kerk/>

3.1.2 Plek in de samenleving

De meeste kerkgebouwen in de gemeente Heemstede bevinden zich op een centrale plek. Van oudsher is het kerkgebouw het middelpunt voor de gemeenschap, voor samenkomst en ontmoeting. Zoals beschreven in de introductie vervullen kerkgebouwen verschillende betekenissen in een gemeenschap. De ervaring is dat steeds minder mensen binding hebben met het kerkgebouw als plek voor religie.

De ambitie van de kerkbesturen is om het kerkgebouw, naast de religieuze functie, als belangrijke plek in de samenleving te versterken. De behoefte van de meeste kerkbesturen hierbij is om inzicht te krijgen in mogelijke kansen en manieren om hieraan bij te dragen, waarbij de focus vooral op nevengebruik ligt. Waar dit leidt tot meerwaarde willen kerkbesturen hierin samen optrekken, met elkaar maar ook met de gemeente.

Nevengebruik

Veel kerkgebouwen staan een groot gedeelte van de week leeg. Kerkbesturen zoeken steeds meer naar kansen om naast de activiteiten die passen bij het kerk-zijn, het kerkgebouw multifunctioneler in te zetten. Nevengebruik leidt tot extra inkomsten en zorgt ervoor dat de kerk dichterbij de maatschappij komt te staan. Hierbij is een goede balans tussen religieuze en niet-religieuze activiteiten van belang. Oftewel nevengebruik moet passen bij de kerk en de omgeving. Mogelijke belemmeringen voor nevengebruik zijn een tekort aan vrijwilligers en de inrichting en faciliteiten van het kerkgebouw. Voor de rooms-katholieke kerken geldt dat een kerkgebouw een permanent gewijde en heilige ruimte is. Dit legt beperkingen op aan het nevengebruik.

Aanpassingen aan/in het gebouw

Nevengebruik vraagt om andere voorzieningen en leidt soms tot noodzakelijke aanpassingen aan het kerkgebouw. Denk aan het realiseren van bijruimten zoals pantry's, toiletvoorzieningen of aparte vergaderzalen. Maar ook het realiseren van mechanische ventilatie of een horecavoorziening en aanpassingen op grond van voorschriften van de brandweer. Vaste opstellingen van (kerkelijk) meubilair worden steeds meer als beperking gezien.

3.1.3 Duurzaamheid

De kerkbesturen in de gemeente Heemstede zijn zich bewust van het belang van duurzaamheid en sommigen hebben reeds aanpassingen aan het gebouw ten behoeve van verduurzaming uitgevoerd. Het toepassen van duurzaamheidsmaatregelen biedt soms kansen om de hoge onderhoudskosten en energielasten van een kerkgebouw te verminderen. Echter, zijn kerkgebouwen soms lastig te verduurzamen en kan de financiële situatie van een kerkbestuur ook een belemmering zijn om te investeren in duurzaamheid. Aangegeven wordt dat men niet altijd beschikt over de benodigde kennis en kunde, of de mankracht om zich met dit thema bezig te houden.

De ambitie van de kerkbesturen in de gemeente Heemstede is om aandacht te hebben voor de verduurzaming van kerkgebouwen. Men is zich ervan bewust dat verduurzaming van kerkgebouwen maatwerk is, maar heeft wel behoefte aan het uitwisselen van kennis en ervaring betreft duurzaamheid. Met elkaar en met de gemeente. Onderdeel hiervan is informatie over Rijks-, provinciale of gemeentelijke duurzaamheids subsidies.

Kleine en grote maatregelen

Verduurzaming van kerkgebouwen is variërend van eenvoudige, snelle aanpassingen en meer complexe aanpassingen die invloed op hebben op de cultuurhistorische waarde van het gebouw. Vaak richt verduurzaming zich op een of meerdere van de volgende thema's: duurzame energiebronnen, duurzaam verwarmen, isoleren en ventileren en groenvoorziening rondom het pand. Een aantal voorbeelden van kleine maatregelen zijn: het aanbrengen van tochtwering, LED verlichting, isolerend raamfolie, temperatuurregeling per ruimte, groen energiecontract en waterbesparende toiletten. Grotere ingrepen zijn bijvoorbeeld isolatie, dubbelglas, vloerverwarming en zonnepanelen.

Voorbeeld: Protestantse Gemeente Heemstede is groene kerk

De Protestantse Gemeente Heemstede heeft de beschikking over de Oude Kerk. Naast dit kerkgebouw staat een wijkgebouw, de Pauwehof, dat door middel van een glazen corridor is verbonden met de kerk.

In 2016 heeft de kerkenraad besloten om als kerkgemeenschap aan te sluiten bij het initiatief 'Groene Kerken'. Het lidmaatschap betekent dat een kerk op vijf terreinen aan de slag kan gaan met duurzaamheid. De werkgroep Groene Kerk heeft de volgende resultaten behaald (2020):

- **Geloof en inspiratie:** Organisatie van workshop 'God in de supermarkt', organisatie van een Michaviëring waarin de schepping centraal stond in de liturgie, deelname aan het 'Manifest voor Het Groene Normaal'.
- **Energie en klimaat:** Inmiddels liggen er 88 zonnepanelen op het dak van de Pauwehof. De opbrengst is niet helemaal toereikend voor het verbruik van Oude Kerk en Pauwehof. Er moet dus nog zonne-energie bijgekocht worden. De Oude Kerk en de Pauwehof zijn doorgelicht op energiezuinigheid en zoveel mogelijk aangepast. Vrijwel alle lampen zijn in LED uitgevoerd.
- **Schepping en natuur:** De werkgroep denkt na over herinrichting van het terrein rondom de Oude Kerk met drie oogmerken; goede parkeergelegenheid voor fietsen, opvang van hemelwater en een diervriendelijke, klimaatbestendige bloementuin met een gezonde plantenmix.
- **Bewust inkopen doen:** Er is overgestapt op het gebruik van biologische koffie en thee, suiker, koffiemelk, frisdranken en wijnen. Ook schoonmaakartikelen en toiletpapier zijn nu van duurzame herkomst. Dat geldt eveneens voor het papier dat gebruikt wordt op het kerkelijk bureau. De koster zorgt voor gescheiden inzameling van afval. Een volgende stap is dat ook de andere organisaties die gebruikmaken van de Pauwehof overgaan op biologische producten.

Bronnen:

<http://kerkpleinheemstede.nl/groene-kerk/>

<https://www.groenekerken.nl/kerken/heemstede/>

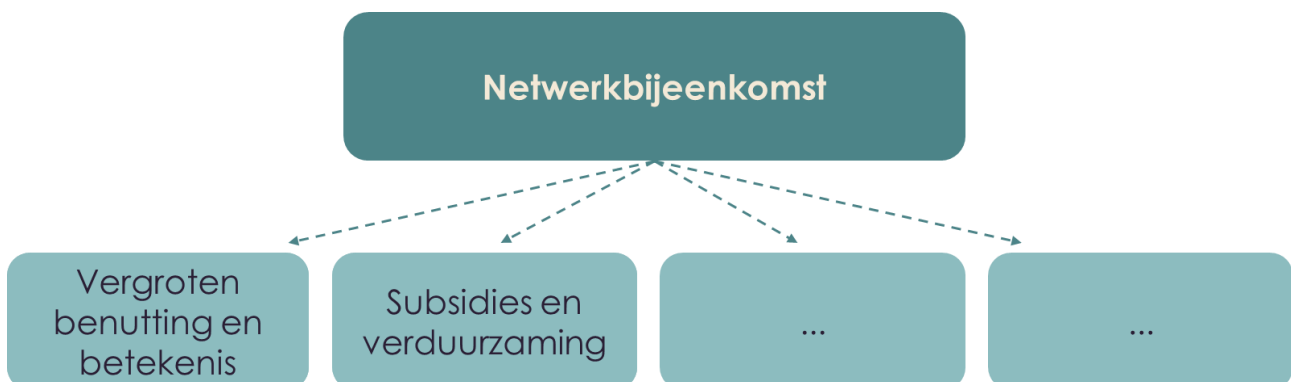
3.2 Aanbevelingen

In voorgaande hoofdstukken zijn de resultaten van de 1 op 1 gesprekken en de 1^e werksessie ten aanzien van de gezamenlijke thema's weergegeven. In de 1^e en 2^e werksessie hebben de kerkbesturen en de gemeente deze thema's verder verkend en aangevuld. In de 2^e en 3^e werksessie zijn we vervolgens gekomen tot de volgende werkwijze met betrekking tot het in stand houden van kerkgebouwen.

De kerkbesturen gaan samen optrekken in een zogenaamd 'light netwerk'. In de basis bestaat het netwerk uit kerkbesturen en communiceren zij per e-mail. De gemeente Heemstede neemt als penvoerder het initiatief om een lijst op te stellen met contactgegevens van alle kerkbesturen, en deze jaarlijks te updaten en delen met de kerkbesturen. Naast contactgegevens worden ook specifieke expertises (bijvoorbeeld onderhoud, nevengebruik en duurzaamheid) van de kerkbesturen aan de lijst toegevoegd. Op deze manier kunnen de kerkbesturen onderling contact onderhouden en elkaar op specifieke thema's vinden.

Daarnaast wordt, als pilot, een fysieke netwerkbijeenkomst georganiseerd voor de kerkbesturen. De gemeente Heemstede is initiator en facilitator van de netwerkbijeenkomst en stelt gezamenlijk met de kerkbesturen de agenda op. Het idee is om de netwerkbijeenkomst te koppelen aan een thema. In de werksessies zijn al een tweetal relevante thema's opgehaald: vergroten benutting en betekenis van kerkgebouwen voor de samenleving, en subsidies en verduurzaming. Meer hierover is te lezen in hoofdstuk 3.2.1 en hoofdstuk 3.2.2. Afhankelijk van het thema worden relevante sprekers uitgenodigd en/of deelt een kerkbestuur uit de gemeente Heemstede haar ervaring met betrekking tot dit thema. Naar behoefte worden ook andere relevante partijen uit de gemeente uitgenodigd zoals ambtenaren (bijvoorbeeld Erfgoed, Duurzaamheid of Ruimtelijke Ontwikkeling) en ondernemersverenigingen. De bijeenkomst wordt georganiseerd in één van de kerkgebouwen, omdat dit bijdraagt aan het leren kennen van elkaars locaties.

Nadat dit heeft plaatsgevonden, volgt een evaluatie of deze manier van samenkomen aansluit bij de behoefte van de kerkbesturen in de gemeente Heemstede. Het is denkbaar dat er vanaf dan twee keer per jaar een netwerkbijeenkomst wordt georganiseerd.

Wanneer tijdens de netwerkbijeenkomst blijkt dat er behoefte is om verder door te praten over een thema of hierin samen op te trekken, het denkbaar is dat hier aparte werkgroepen voor worden opgericht die voor een bepaalde periode samen aan de slag gaan met een thema.

3.2.1 Vergroten benutting en betekenis van kerkgebouwen voor de samenleving

In de basis staan kerken open voor iedereen. Met hier en daar kleine verschillen, betekent dit dat de kerkbesturen, naast het eigen gebruik door haar leden en bezoekers bij religieuze activiteiten, het gebouw idealiter ook een plek is voor alle inwoners van de gemeente. Kerkbesturen zoeken steeds meer naar kansen om het kerkgebouw multifunctioneler in te zetten om hier invulling aan te geven.

Nevengebruik

Kerkbesturen zien de toegevoegde waarde en ook de noodzaak om hun blik te verruimen en het kerkgebouw open te stellen voor nevengebruik. Kerkbesturen buigen zich als zelfstandig functionerende organisatie intern over de teruglopende ledenaantallen. Verhuur van ruimten biedt een potentiële inkomstenbron waarmee de druk op financiën kan worden verlaagd en daarmee de instandhouding van het

gebouw in haar religieuze functie kan worden geborgd. Door een netwerk te creëren, tussen kerkbesturen onderling, met de gemeente, en met overige relevante partijen en inwoners kan de brede maatschappelijke waarde van kerkgebouwen toenemen en beter ingespeeld worden op mogelijke kansen in de samenleving en maatschappelijke vraagstukken. Verhuur van ruimten kan bijvoorbeeld gericht zijn op brede bezinning, de kerk als cultuurpodium (voor theater, dans, literatuur en exposities), en/of de kerk als plek voor welzijnsactiviteiten. Hiermee kan het kerkgebouw bijgedragen aan het verkleinen van eenzaamheid binnen de gemeente. Aandachtspunt hierbij is te zoeken naar een juiste balans aan ontmoetingsplekken in een kleine gemeenschap.

Betrokkenheid samenleving bij instandhouding kerkgebouwen vergroten

Kerkgebouwen hebben vaak betekenis voor haar omgeving. Een manier om deze gebouwen duurzaam en toekomstbestendig in stand te houden is door middel van het betrekken van de samenleving bij het gebouw. Zowel door de gebouwen open te stellen voor de omgeving, maar ook door bijvoorbeeld 'vrienden van...' op te richten. In dit voorbeeld worden donaties geworven van mensen en bedrijven die, op welke manier dan ook, een verbinding hebben met een kerkgebouw en bereid zijn om hieraan een (financiële) bijdrage te leveren. Interessant is om te verkennen welke lokale en landelijke voorbeelden hiervan zijn.

3.2.2 Verduurzaming en subsidies

Tijdens het proces is gebleken dat kerkbesturen in de gemeente Heemstede behoefte hebben aan het uitwisselen van kennis en ervaring over onder andere verduurzaming van het kerkgebouw en in bredere zin kennis over subsidiemogelijkheden. En mogelijk hierin ook samen kunnen en willen optrekken. Waar het ene kerkbestuur reeds ervaring heeft met duurzaamheid (bijv. als Groene Kerk²), heeft een ander kerkbestuur dit nog minder. Het delen van kennis en ervaringen is daarmee relevant en inspirerend. Daarnaast is bijvoorbeeld voor de verduurzaming van kerkgebouwen specifieke/specialistische kennis nodig. Subsidies bieden een mogelijkheid om de instandhouding van kerkgebouwen (al dan niet in functie) te verbeteren. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen rijks-, provinciale en gemeentelijke subsidies. Bijlage 2 bevat een overzicht van relevante subsidies.

² Groene Kerken stimuleert kerken om te verduurzamen en groener te worden. Dit doen zij middels een nieuwsbrief die prikkelt tot actie en een uitgebreide toolkit met praktische informatie. Bovendien worden regelmatig activiteiten georganiseerd, waarin ontmoeting en het uitwisselen van ervaringen een belangrijke rol spelen. Een aantal kerken in de gemeente Heemstede is reeds aangesloten bij het initiatief van Groene Kerken.

4. Herbestemming kerkgebouwen

4.1 Inhoudelijk

Uit de gesprekken met de kerkbesturen is gebleken dat herbestemming voor het merendeel momenteel nog niet aan de orde is. De verwachting is dat over 10 jaar meer kerkbesturen in de gemeente Heemstede te maken zullen gaan krijgen met herbestemming. In dit proces is daarom bewust gekozen om de kerkgebouwen in de gemeente Heemstede in deze fase nog niet uitgebreid te inventariseren en daarbij zogenaamde factsheets of gebouwenpaspoorten te ontwikkelen waarbij onder andere inzicht wordt gegeven in de herbestemmingspotentie van een gebouw. Wel zien de kerkbesturen en de gemeente het belang om vroegtijdig na te denken over herbestemming. Hieronder is een lokaal voorbeeld van een herbestemde kerk opgenomen. Ter aanvulling bevat bijlage 1 een landelijk voorbeeld.

Wanneer kerkgebouwen hun religieuze functie verliezen, hebben zij nog steeds een cultuurhistorische en maatschappelijke betekenis. Het behoud van de kerkgebouwen, al dan niet in met een andere functie, is daarom van belang. De Rijkdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) onderschrijft dat het sluiten van de kerk haar deuren een emotioneel proces is, en het vinden van een nieuwe bestemming voor een kerkgebouw niet altijd gemakkelijk is. Soms is de gebouwstructuur belemmerend en nieuwe functies stellen nieuwe eisen aan het gebouw. Bij ingrijpende aanpassingen zouden de monumentale waarden van een kerk (onbedoeld) kunnen worden aangetast. De aanpassingen die een herbestemming met zich meebrengt vragen altijd om het maken van afwegingen. Er is behoefte aan een stappenplan, wat helpend is op het moment dat herbestemming in de toekomst gaat spelen.

Voorbeeld: Pinksterkerk is herbestemd voor locatieverhuur

In 2018 is de Pinksterkerk in Heemstede verkocht aan Stadsherstel Amsterdam. Deze instelling redt monumenten en beeldbepalende panden, door ze zorgvuldig te restaureren, een passende bestemming te geven en te verhuren. De panden worden in bezit gehouden, waarmee een goede staat van onderhoud blijft gegarandeerd. Voor Stadsherstel was de Pinksterkerk de eerste aankoop van een oorlogs monument.

De Pinksterkerk kan getypeerd worden als verdiepingskerk: de kerkzaal staat bovenop een souterrain met vergader- en andere ontmoetingsruimtes. De kerkzaal wordt momenteel verhuurd voor concerten, congressen, lezingen en recepties, buurtactiviteiten en verenigingen. In het souterrain is sinds 2019 een antroposofische zorginstelling gevestigd. Zij verzorgt zowel dagbesteding als woon- en werkgelegenheid voor kinderen en (jong) volwassenen.

Om bovenstaand gebruik mogelijk te maken, heeft Stadsherstel op enkele plaatsen het interieur aangepast. Dit betreft het plaatsen van extra toiletten, een goede afscheiding tussen verschillende ruimtes, opknappen van de vloer, geluidsisolatie voor een toekomstige werkplaats en divers schilderwerk. Verder is de locatie voorzien van moderne faciliteiten zoals een geluidsinstallatie, theaterlicht, verwarming en een podium. Er is veel gedaan om de akoestiek te optimaliseren. Daardoor is het nu een gewilde repetitieruimte en concertlocatie.

Bronnen:

<https://stadsherstel.nl/eventlocatie/pinksterkerk/>

<https://mariloudenouter.nl/pinksterkerk-heimstede-verkocht-en-behouden/>

<https://braam-minnesma.nl/project/pinksterkerk/>

4.2 Aanbevelingen

Uit de gesprekken met de kerkbesturen is gebleken dat herbestemming voor het merendeel nog niet aan de orde is. De verwachting is dat over 10 jaar meer kerkbesturen in de gemeente Heemstede te maken zullen krijgen met mogelijke herbestemming. Deze paragraaf geeft handvatten als herbestemming in de toekomst een rol speelt bij de kerkgebouwen in de gemeente Heemstede. Het beschrijft te volgen stappen en diverse herbestemmingsfuncties als werkwijze, zodat voor iedereen duidelijk is waar men aan moet en kan denken, welke partijen te betrekken en wanneer. Het is nadrukkelijk geen verplichting, maar biedt houvast.

4.2.1 Stappenplan

Onderstaand stappenplan begeleidt kerkbestuurders en de gemeente van de overgang van het huidige gebruik van het kerkgebouw naar toekomstig gebruik. Dit plan biedt houvast in het proces en de gesprekken tussen kerkbesturen, de gemeente en andere partijen. In de praktijk moet rekening worden gehouden met bijzondere of afwijkende omstandigheden. Geen herbestemming is hetzelfde, het gaat om maatwerk. Het stappenplan is dynamisch; op basis van ervaringen in de toekomst is het denkbaar dat het stappenplan wordt herzien. Hierna worden de vijf stappen verder toegelicht.

Stappenplan herbestemming

1. Inventarisatie

Kerkbestuur en gemeente bespreken de huidige situatie en knelpunten van de kerk en het kerkgebouw.

2. Verdieping

Onderzoeken naar de monumentale status, staat van het gebouw, beleidskaders, financiën en stakeholders.

3. Keuze herbestemming

Op basis van het onderzoek een keuze maken over de nieuwe functie van het kerkgebouw.

4. Planvorming

Met diverse stakeholders wordt een plan gemaakt om invulling te geven aan de nieuwe bestemming van het kerkgebouw.

5. Afronden

Het plan voor de nieuwe bestemming wordt vertaald naar een voorlopig ontwerp.

Stap 1: Inventarisatie

In deze stap inventariseren de gemeente en de kerkbesturen het gebruik van het kerkgebouw. De inventarisatie wordt uitgevoerd op basis van de beschikbare informatie en gesprekken met de kerkeigenaar. Gezamenlijk worden het huidige gebruik, knelpunten en de staat van het gebouw verkend. Op basis van de urgentie wordt gestart met het herbestemmingsproces. Het samenstellen van een projectgroep kan uitkomst bieden om met de inventarisatie aan de slag te gaan.

Aandachtspunten:

- aantal kerkgangers;
- locatie kerkgebouw;
- financiële situatie;
- stakeholders;
- beschikbare documenten van kerk en gemeente.

Stap 2: Verdieping

In deze stap wordt een verdiepend onderzoek gedaan naar het kerkgebouw. Hierbij wordt gekeken naar de monumentale status, staat van het gebouw, beleidskaders, financiën en draagvlak met alle stakeholders. Op basis van de informatie kan gezamenlijk nieuwe functies van het kerkgebouw verkend worden. Onderzoek naar de culturele historie van het kerkgebouw kan daarnaast inspiratie bieden.

Aandachtspunten:

- monumenten status en monumentale waarde (RCE);
- staat van het gebouw (onderhoud, renovatie);
- financiële analyse (o.a. subsidiemogelijkheden; zie bijlage 2 voor een overzicht van relevante subsidies);
- beleidskaders zoals gebiedsontwikkelingen;
- functies kerkgebouwen (zie kader);
- draagvlak en communicatie.

Stap 3: Keuze van de bestemming

In deze stap wordt op basis van het onderzoek naar het kerkgebouw een keuze gemaakt over de nieuwe bestemming. Belangrijk bij deze stap is de functiewijziging en het communiceren met alle betrokken partijen.

Aandachtspunten:

- conclusies van verdiepende onderzoek;
- nieuwe doelstelling;
- betrekken van stakeholders;
- bestemmingsplan.

Stap 4: Planvorming

In deze stap wordt op basis van het onderzoek naar de nieuwe functie een plan gemaakt voor de nieuwe bestemming van het kerkgebouw. De diverse stakeholders worden betrokken in dit traject. Belangrijk bij de functiewijziging is dat de nieuwe functie past bij de cultuurhistorische waarden van het kerkgebouw.

Aandachtspunten:

- visie op het kerkgebouw;
- activiteiten;
- ruimtebehoefte;
- financieringsplan;
- draagvlak en communiceren;
- duurzaamheid.

Funcities kerkgebouwen

Een veel gebruikte leidraad om de mogelijke nieuwe functies van kerkgebouwen te benaderen bestaat onderstaande zes functies. De indeling kan kerkeigenaren, gemeenten en betrokkenen helpen om een beslissing te nemen over de functie van het kerkgebouw.

1. **Religieus gebruik**
Het kerkgebouw zo lang mogelijk behouden.
2. **Meervoudig gebruik**
Het kerkgebouw biedt ruimte voor nevenactiviteiten. Zo krijgt het gebouw een bredere maatschappelijke betekenis.
3. **Publiek gebruik**
Het kerkgebouw houdt een publieke, maatschappelijke functie en heeft op die manier een plek in het dorp of gemeente.
4. **Privégebruik**
Het kerkgebouw kan op verschillende manieren herbestemd worden, maar behoudt het historisch aanzicht.
5. **Tijdelijk gebruik/ leegstand**
Het kerkgebouw kan tijdelijk worden herbestemd totdat er een nieuwe ontwikkeling of koper is die het gebouw wil herbestemmen.
6. **Sloop**
Het kerkgebouw wordt gesloopt als het gebouw geen functie meer heeft en een verouderde staat heeft. Het is de allerlaatste optie als de andere functies niet mogelijk zijn.

Bron: https://www.toekomstreligieuserfgoed.nl/sites/default/files/kerkenaanpak_sudwest-fryslan_17_juni.pdf

Stap 5: Afronden

In deze stap is er een plan gemaakt voor de nieuwe bestemming voor het kerkgebouw. Het plan met de wensen en uitgangspunten wordt vertaald naar een concreet ontwerp. De vervolgstappen kunnen zich richten op een verbouwingsplan, restauratie of andere aanpassingen. In deze stap wordt het proces geëvalueerd met alle betrokken partijen om van te leren.

Bijlage 1: Inspiratie - Landelijke voorbeelden

In stand houden kerkgebouwen

Thema: Terugloop ledenaantal

Voorbeeld: Kerkenraad 'Nieuwe stijl'

In 2018 trok de Hofkerk in Goor landelijke aandacht met een nieuw bestuurlijk experiment. Aanleiding was de landelijke ontwikkeling dat door toenemende ontkerkelijking en vergrijzing steeds minder mensen bereid zijn om zitting te nemen in de kerkenraad.

De kerkenraad is nu verdeeld in twee groepen. De predikant en 5 ambtsdragers zijn verantwoordelijk voor het dagelijkse bestuur, zij komen maandelijks bijeen. De grote kerkenraad bestaat uit 80 ambtsdragers, met een aanstelling van vier jaar, en komt vier keer per jaar bijeen. Resultaat van het experiment is een grotere betrokkenheid en een gedeelde verantwoordelijkheid.

Bronnen:

<https://www.tubantia.nl/hof-van-twente/twents-experiment-met-kerkenraad-van-tachtig-leden-enige-manier-om-te-overleven~af9ad3a8/>

<https://www.protestantsekerk.nl/verdieping/hofkerk-goor-trekt-jongere-kerkenraadsleden-door-kerkenraad-nieuwe-stijl/>

Thema: Plek in de samenleving**Voorbeeld: Multifunctioneel kerkgebouw**

In Maasland heeft een fusie plaatsgevonden tussen de gereformeerden en hervormden. De Oude Kerk, een eeuwenoud Rijksmonumentaal gebouw, is aangewezen als de plaats waar kerkdiensten zullen worden gehouden. Dit vraagt om een herinrichting van de kerkruimte. Daarnaast is onderzocht hoe het kerkgebouw vaker en breder ingezet kan worden, met als resultaat een betere exploitatie. Door een aantal bouwkundige, energetische ingrepen en het toevoegen van een aantal eigentijdse voorzieningen is het gebouw multifunctioneler bruikbaar. Zo zijn een verplaatsbaar podium, toiletten, kleine keuken, garderobe en een opslagruimte gerealiseerd.

Bron: <https://www.roosros.nl/actueel/nieuws/duurzame-kerken/>

Thema: Duurzaamheid**Voorbeeld: Groene en fairtrade kerk**

Dat duurzaamheid niet alleen betrekking heeft op het gebouw bewijst de Ichtuskerk van Colmschate/Schalkhaar (nabij Deventer), welke zich profileert als een groene kerk. De kerk is fairtrade gecertificeerd en de gebruikers zoeken continue naar mogelijkheden om de kerk sociaal en milieutechnisch verder te verduurzamen. De kerk heeft zelfs een werkgroep duurzaamheid.

De kerk maakt gebruik van fairtrade- en streekproducten, preekt over duurzaamheid, doet aan papierloos vergaderen en biedt ruimte voor allerlei vormen van hergebruik en recycling via onder meer inzamelingsacties. Wat betreft het gebouw zijn zonnepanelen geplaatst op het dak, de vloer en het dak geïsoleerd en er wordt onderzocht hoe het kerkgebouw energieneutraler kan worden. Met een subsidie 'klimaatadaptatie kerk' van de gemeente is regenwater geïnfiltreerd in de kerktuin. In dezelfde tuin zijn meer bloeiende planten en struiken aangeplant die bijen en vlinders aantrekken.

Bronnen:

<https://www.groenekerken.nl/kerken/colmschate-schalkhaar/>

<https://www.dumoprestatie.nl/ichtuskerk-in-Deventer/>

<https://www.pgcs.nl/nieuws/ichtuskerk-als-duurzaam-huis/>

Herbestemmen kerkgebouwen

Voorbeeld: Gemeenschap neemt kerkgebouw over

In het Gelderse dorp Klarenbeek moest de katholieke kerk haar deuren sluiten als gevolg van een terugloop van het aantal gelovigen. In 2015 nam een stichting, bestaande uit 300 Klarenbeekse gezinnen, het gebouw over.

Het gebouw is nu een plek waar de gemeenschap elkaar kan ontmoeten. Voor trouwerijen, begrafenissen en bijeenkomsten van verenigingen. Daarnaast is het een plek waar de geloofsgemeenschap elkaar kan ontmoeten. Ondanks dat de kerk is onttrokken aan de eredienst, wordt er toch één keer per maand een bijeenkomst voor gelovigen gehouden onder leiding van de eigen geloofsgemeenschap.

Bron: <https://www.gld.nl/nieuws/2116994/Kerk-dicht-Niets-daarvan-in-Klarenbeek-neemt-het-dorp-het-kerkgebouw-over>

Bijlage 2: Overzicht subsidies

Rijksoverheid

- **Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM)**

Deze subsidie vanuit de Rijksoverheid heeft als doel om rijksmonumenten sober en doelmatig te onderhouden over een periode van 6 jaar, op basis van een instandhoudingsplan. Vanaf 2019 bedraagt de subsidie maximaal 60% van de subsidiabele kosten. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) beoordeelt de subsidieaanvragen, wijst ze toe (of af) en verdeelt het beschikbare budget.

Bron: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/subsidie-instandhouding-rijksmonumenten>

- **Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten**

Deze subsidie van de Rijksoverheid bevordert een duurzaam gebruik van beschermde monumenten en van gebouwen met een cultuurhistorische waarde. De regeling voorkomt dat monumenten waarvoor een nieuwe functie lastig te vinden is, langere tijd leeg staan en daardoor snel achteruit gaan. De subsidie draagt bij in de volgende kosten:

- Onderzoek: kosten voor onderzoek naar de haalbaarheid van de herbestemming.
- Wind- en waterdichtmaatregelen: kosten om het bouwwerk in de tussentijd wind- en waterdicht te houden.

Bron: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/subsidie-herbestemming-monumenten>

Provincie Noord-Holland

- **Restauratie provinciale Monumenten Noord-Holland**

De provincie Noord-Holland werkt aan het behoud van het Noord-Hollands erfgoed. De uitvoeringsregeling restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2019 maakt het mogelijk subsidie te ontvangen voor restauratie van provinciale monumenten in de Provincie Noord-Holland. De subsidie bedraagt 40% van de subsidiabele kosten tot maximaal € 200.000,-.

Bron: [https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten en Diensten/Producten op alfabet/R/Restauratie provinciale monumenten Noord Holland subsidie](https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten%20en%20Diensten/Producten%20op%20alfabet/R/Restauratie%20provinciale%20monumenten%20Noord%20Holland%20subsidie)

- **Onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland**

De regeling is bedoeld voor onderhoudswerkzaamheden die tot het reguliere onderhoud van het monument behoren. Dit zijn regelmatig terugkerende werkzaamheden, zoals bijvoorbeeld schilderwerkzaamheden en gedeeltelijke herstelwerkzaamheden, zoals bijvoorbeeld het plaatselijk/gedeeltelijk herstellen van voegwerk. De noodzaak om onderhoud uit te voeren moet blijken uit het meegestuurd onafhankelijk inspectierapport. De uitvoering van onderhoudswerkzaamheden zijn in de regel vergunningsvrij. De subsidie is voor eigenaren van een beschermd provinciaal monument of iemand die op eigen kosten en met schriftelijke toestemming van de eigenaar onderhoudswerkzaamheden uitvoert aan een beschermd provinciaal monument.

Bron: [https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten en Diensten/Producten op alfabet/O/Onderhoud provinciale monumenten Noord Holland subsidie#:~:text=De%20uitvoeringsregeling%20onderhoud%20provinciale%20monumente n,onderhoud%20van%20het%20monument%20behoren](https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten%20en%20Diensten/Producten%20op%20alfabet/O/Onderhoud%20provinciale%20monumenten%20Noord%20Holland%20subsidie#:~:text=De%20uitvoeringsregeling%20onderhoud%20provinciale%20monumente n,onderhoud%20van%20het%20monument%20behoren)

- **Herbestemming, restauratie en verduurzaming monumenten**

Deze subsidieregeling is bedoeld ter stimulering van het behoud van onroerend cultureel erfgoed door middel van herbestemming, restauratie of verduurzaming. Onder onroerend cultureel erfgoed worden alle vormen van gebouwd erfgoed verstaan die door de bevoegde overheidsinstanties als cultureel erfgoed zijn erkend.

Bron: https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/H/Herbestemming_restauratie_en_verduurzaming_monumenten_Noord_Holland_subsidie

- **Onderzoek duurzaam benutten monumenten Noord-Holland**

Stimuleren van haalbaarheidsonderzoeken naar herbestemming of voorzetting van bestaande gebruik en duurzaamheidstoepassingen van monumenten. Dit om leegstand te voorkomen en daarmee het behoud, de publiekstoegankelijkheid en de duurzaamheid van monumenten te bevorderen.

Bron: https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/O/Onderzoeken_duurzaam_benutten_monumenten_Noord_Holland_subsidie

Gemeente Heemstede

- **Incidentele subsidie gemeentelijke monumenten**

Het college kan een subsidie verstrekken voor het behoud en herstel van het monument, indien de subsidiabele kosten minimaal €1.000,- bedragen. Het subsidieplafond bedraagt €15.000,- per jaar. Aanvragen worden behandeld op volgorde van binnenkomst. De subsidie bedraagt 50% van de door het college goedgekeurde subsidiabele kosten. De totaal verstrekte subsidie bedraagt per monument maximaal €5.000,- per jaar.

Bron: <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR402011>

De hoogste kwaliteitseisen aan onze dienstverlening. Een goed gebouw begint met het beste idee.

Colofon

Datum: 21 januari 2022
Auteur(s): Doriene Bakker, Chantal Pieterse en Stijn Stevens

info@icsadviseurs.nl
088 - 235 04 27